

A felhalmozási politika és a szocialista országok fejlettségi szintjének kiegyenlítődése

A XI. pártkongresszus távlati gazdaság- és társadalomfejlesztési programjának egyik alapvető stratégiai célkitűzése a gazdaságilag fejlett szocialista országok színvonalára való felemelkedés és a legfejlettebb gazdasággal rendelkező országok szintjének megközelítése. A pártdokumentumok előirányzatai szerint ez a közeledési és kiegyenlítődési folyamat 1990-ig nagy vonalakban befejeződik. Amint azt a Program hangsúlyozza, a következő évtized végére Románia a termelőerők, a műszaki-anyagi alap olyan fejlettségi fokát éri el, amely biztosítani tudja a szocialista civilizáció magas színvonalát, az összes állampolgárok ésszerű szükségleteinek kielégítését s a kommunizmusra való áttérés anyagi és kulturális feltételeit.

A szocialista országok fejlettségi szintjének kiegyenlítődése *objektív szükség-szerűség*, amely az új társadalmi rendszer lényegéből fakad. A szocializmus felszámolja a kizsákmányolás valamennyi formáját, s helyébe a gazdasági, társadalmi szempontból ténylegesen egyenlő állampolgárok kölcsönös együttműködési és segítségnyújtási viszonyait vezeti be. A szocialista világrendszer magasabbrendűségének újabb bizonyítékát adja azáltal, hogy kiküszöböli a különböző országok egyenlőtlen gazdasági fejlődésének a kapitalizmusban törvényszerű jelenségét. Ez feltételezi mindenekelőtt a különböző szocialista országok közötti — múltból örökölt, de még fennálló — fejlődésbeli eltolódások megszüntetését.

A kiegyenlítődést szükségessé teszi továbbá a szocialista típusú nemzetközi munkamegosztás tartalma; a munkamegosztás rendszere és a benne részt vevő országok gazdasági színvonala közötti dialektikus kölcsönhatások. A kapitalista típusú nemzetközi munkamegosztással ellentétben — amelynek következménye a gyengén fejlett országok erőforrásainak kimerítése és fejlődésük meggátolása az ádáz konkurrenciaharcban álló gazdasági nagyhatalmak részéről — a szocialista országok közötti munkamegosztás a teljes jogegyenlőségen, a nemzeti függetlenség és szuverenitás tiszteletben tartásán, a belügyekbe való be nem avatkozás és a kölcsönös előnyök elvén alapul. A szocialista együttműködési kapcsolatok minden egyes ország gazdasági és társadalmi fejlődését, fejlettségi színvonaluk kiegyenlítését s ennek révén a szocializmus általános előrehaladását hivatottak szolgálni. A kiegyenlítődés ugyanakkor első számú anyagi előfeltétele a szocialista országok közötti összes kapcsolatok magasabb szintre emelésének. Talán nem érdektelen idézni itt Marx és Engels konklúzióját, amely szerint: „Különböző nemzetek egymás közötti vonatkozásai attól függenek, mennyire fejlesztette ki mindegyikük termelőerőit...” (Marx—Engels: *A német ideológia*. Budapest, 1974. 25.)

Nem győzzük eléggé hangsúlyozni a szocialista ország közötti új típusú kapcsolatok világpolitikai jelentőségű visszhangját és hatását: a szocialista országok a nemzetközi kapcsolatok új modelljét teremtették meg, amely nemcsak tekintélyüket és befolyásukat növeli, hanem jelentősen módosítja a nemzetközi élet egész arculatát. Egyre nyilvánvalóbbá válik a világ népei számára — hangsúlyozza a program —, hogy a szocializmus az egyedüli olyan társadalmi rendszer, amely kiküszöbölheti az egyenlőtlenégi politika következményeit, s biztosíthatja az összes

nemzetek sokoldalú és harmonikus fejlődését, amely képes megvetni egy valóban méltányos gazdasági világtrend alapjait.

A társadalmi élet valamennyi területét egyre mélyebben érintő tudományos-műszaki forradalom mind sürgetőbbé teszi a világ országai közötti fejlődésbeli különbségek kiegyenlítését. A termelőerők forradalmasításával ugyanis a tudományos-műszaki forradalom olyan eszközöket szolgáltat, amelyek adott esetben egyaránt lehetővé teszik a fejlett és fejlődő országok közötti szakadék fokozatos áthidalását vagy további mélyülését. Ezért szükséges, hogy a fejlődésben hátramaradt országok nagy erőfeszítések árán felzárkózzanak a modern tudomány és technika terén, elhárítva ezzel a végzetes lemaradás veszélyét.

A párt 1972-es Országos Konferenciáján Nicolae Ceaușescu elvtárs rendkívül sarkítva fogalmazta meg a fejlett országokhoz viszonyítva még mindig létező lemaradásunk felszámolásának követelményét: „Elmondhatjuk, hogy ma olyan pillanatokot élünk, amelyek a továbbiakban meghatározzák a szocialista Románia helyét a szocialista országok, a világ összes nemzetei nagy családjában. A nemzetközi élet alakulása, a hatalmas tudományos-műszaki forradalom határozottan napirendre tűzi népünk egyre cselekvőbb részvételét a nemzetközi munkamegosztásban. Feladatunk, hogy 10-15 éven belül végérvényesen felszámoljuk az örökölt lemaradást, a gazdasági, tudományos, kulturális fejlődés magas szintjére emeljük a román népet, nagyszerű életszínvonalat biztosítsunk számára. A probléma a következőképpen tevődik fel: vagy megvalósítjuk ezt a célkitűzést, és a modern civilizáció útjára lépünk, vagy továbbra is elmaradunk a fejlett országoktól, s arra kárhozzatjuk nemzetünket, hogy még több nemzedéke ebben a helyzetben maradjon.“ (Nicolae Ceaușescu: *Jelentés az RKP Országos Konferenciáján. Románia a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének útján* 7. Bukarest, 1973. 504.)

A fejlett és fejlődő országok közötti eltolódás felszámolása egyik leglényegesebb előfeltétele az emberiség anyagi és szellemi civilizációs szintje általános emelésének, a tartós világ béke és az együttműködés megteremtésének. Ebben az összefüggésben mutatkozik meg az összes nemzetek jogegyenlőségére alapozott új gazdasági világtrend kialakításának igazi jelentősége, olyan gazdasági rendé, amely az összes országok számára lehetővé teszi, hogy részesedjenek a modern tudomány és technika vívmányaiban, hogy hozzájussanak a nyersanyag- és energiaforrásokhoz, s egyenlő esélyekkel vegyenek részt egy széles körű és gyümölcsöző nemzetközi együttműködésben.

A kiegyenlítődesi folyamat alakulása

A szocialista országok fejlődési szintjének közeledése és kiegyenlítődesi komplex folyamat, amely gyakorlatilag a társadalomalakulat összes alkotóelemeit átfogja: a termelőerőket, a gazdasági viszonyokat, a kultúrát, a társadalom tagjainak életmódját. Amikor összehasonlítjuk a szocialista országok fejlettségi színvonalát, mind Ezeket a tényezőket figyelembe kell vennünk. Elvben ugyanis tevődik fel a kérdés a fejlett kapitalista országokkal való összehasonlítás esetén is. Itt azonban figyelembe kell venni azt, hogy a szocialista országok a termelőerők fejlettsége és a lakosság anyagi életszínvonala tekintetében a világviszonylatban vezető kapitalista országokat is megelőzik a termelési, politikai és általában a társadalmi viszonyok fejlettsége tekintetében. Amikor tehát a legfejlettebb kapitalista országok szintjére való felemelkedés távlati követelményéről beszélünk, ez csak az előbbi két területre vonatkozik.

A közeledést és kiegyenlítődesi természetesen nem szabad abszolutizálni, tehát úgy felfogni, mint a gazdasági struktúrák azonosításáig menő uniformizálást, vagy mint az összes tevékenységi ágazatok növekedési ütemének abszolút egyenlősítését az összes szocialista országokban. A lényeg az, hogy a termelőerők színvonala, továbbá a munka- és életfeltételek területén mutatkozó eltéréseket minimálisra

csökkentsük. Engelsnek Bebelhez írt levelében olvashatjuk: „Ország és ország, tartomány és tartomány, sőt helység és helység között is mindig fenn fog állni az életfeltételek bizonyos egyenlőtlensége, amelyet lecsökkenthetünk a minimumra, de sohasem küszöbölhetünk ki teljesen. Az Alpok lakóinak életfeltételei mindig másak lesznek, mint a síkságon élőké.“ (Marx—Engels *Művei* 19. 5.)

A szocialista viszonyok a kiegyenlítődéssel szükségletével párhuzamosan annak gyakorlati lehetőségét is megteremtik. Ezt a lehetőséget egy egész sor belső és külső tényező biztosítja. A belső tényezők közé sorolandók mindenekelőtt: az ország szocialista iparosítása; a nemzetgazdasági ágak és alágak struktúrájának korszerűsítése; a természeti erőforrások bevonása a gazdasági körforgásba; a nemzeti jövedelem optimális arányban való felosztása fogyasztási és felhalmozási alagra; a gazdasági és társadalmi fejlesztési alap növekvő hatékonysággal való felhasználása; a gazdasági élet szervezésének és vezetésének állandó tökéletesítése stb. A külső tényezők közül megemlíthjük az alábbiakat: a szocialista típusú nemzetközi munkamegosztás; a gazdaság- és társadalomfejlesztési tervek összehangolása a KGST-tagállamok viszonylatában; az összes szocialista országok közötti együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás; a különböző társadalmi rendszerű országok együttműködése stb.

A közeledést és kiegyenlítődéssel elősegítő tényezőknek ez a sommás számbavétele is nyilvánvalóvá teszi, hogy a meghatározó szerep a belső tényezőkre, a belső erőforrások minél teljesebb és hatékonyabb hasznosítására hárul.

A külső és belső tényezők egyidejű és egymással összefüggő hatása a gyengébben fejlett termelőerőkkel rendelkező országok gyorsabb ütemű gazdasági növekedéséhez kell hogy vezessen. A magasabb növekedési ütem döntő tényező az eltolódások csökkentésében és a gazdasági-társadalmi fejlettség szintjeinek kiegyenlítődéseben. Ennek a folyamatnak a megítéléséhez támpontot nyújtanak a főbb termékek egy lakosra számított mennyiségét kifejező számadatok, amelyek végső fokon olyan fontos minőségi elemeket szintetizálnak, mint a munka termelékenysége, a nemzetgazdaság szerkezete, a bővített újratermelés lehetősége stb. Az alábbiakban néhány összehasonlító adat alapján elemezzük a villamosenergia- és acéltermelés alakulását néhány szocialista és kapitalista országban.

Az egy főre jutó villamosenergia- és acéltermelés¹

	Villamosenergia (kilowattórában)		Acél (kilogrammban)	
	1950	1970	1950	1970
Bulgária NK	110	2298	0,7	212
Csehszlovák SZK	749	3151	252	801
Német DK	1059	3968	68	296
Jugoszlávia SZSZK	147	1277	26	109
Mongol NK	27	413	—	—
Lengyel NK	380	1967	101	361
Románia SZK	130	1733	34	322
Szovjetunió	507	3052	152	477
Magyar NK	321	1408	112	301
Anglia	1328	4448	327	507
Franciaország	828	2892	207	468
Németország SZK	966	3986	293	756
Olaszország	530	2154	51	317
Japán	541	3386	58	901
Egyesült Államok	2692	8447	593	594

¹ Mír szocializma v cifrah i faktah 1972. Moszkva, 1973.

Az adatok elemzése egész sor következtetésre ad lehetőséget. Szembeötlük először is az a tény, hogy hazánk mindkét termék volumenének növekedési üteme szempontjából világviszonylatban is az élvonalban van: húsz év alatt villamosenergia-termelésünk több mint 13-szorosára, acélermelésünk pedig közel 9,5-szeresére nőtt. 1950-ben az egy főre jutó villamosenergia-termelés hazánkban közel 4-szer kisebb, mint a Szovjetunióban, közel 6-szor kisebb, mint Csehszlovákiában, több mint 8-szor kisebb, mint az NDK-ban, több mint 10-szer kisebb, mint Angliában, és több mint 20-szor kisebb, mint az Egyesült Államokban. 1970-re a viszonylagos távolság érezhetően csökkent: már csak 1,6-szer kisebb, mint a Szovjetunióban, 1,8-szer kisebb, mint Csehszlovákiában, közel 2,3-szer kisebb, mint az NDK-ban, több mint 2,5-szer kisebb, mint Angliában és megközelítőleg 4,8-szer kisebb, mint az Egyesült Államokban. Nagy vonalakban ugyanezt mondhatjuk el az egy főre jutó acélermelés alakulásáról is. Az abszolút különbség azonban — a viszonylagos közeledés ellenére — a legtöbb országhoz viszonyítva nemhogy csökkent volna, de még tovább nőtt. 1950-ben egy lakosra számítva a Szovjetunió 377 kWó, az Egyesült Államok pedig 2562 kWó villamosenergiával termelt többet, mint Románia. Ez a különbség 1970-ben 1319, illetőleg 6714 kWó-ra nőtt.

A birtokunkban levő statisztikai adatok tanúsága szerint az egy főre jutó nemzeti jövedelem területén beállt viszonylagos közeledés sem eredményezte az abszolút különbségek csökkenését: hazánk e tekintetben, akárcsak az egy lakosra számított társadalmi termékmennyiség vonatkozásában is, jóval elmarad a fejlett országok színvonalától.

A magas felhalmozási ráta kettős szerepe

Országunk tapasztalata szerint a gazdasági növekedés gyors üteme az alapvető garancia a fejlett országokhoz képest még meglévő viszonylagos és abszolút lemaradás felszámolására.

A gazdasági növekedés irama rendkívül bonyolult függvény: értéke egész sor műszaki, gazdasági és társadalmi változótól függ. Amint azt Emilian Dobrescu kiemelte: „A növekedési ütem mint legösszetettebb mutató és az őt meghatározó feltételek közti kapcsolat nem azonnali. E feltételek legtöbbje olyan alaptényezők közvetítésével érvényesíti befolyását, mint: a produktív felhalmozás hatékonysága, az anyagi és munkaerőforrások hasznosításának mértéke és hatékonysága, a nemzetgazdaság szerkezete.” (Emilian Dobrescu: *Ritmul creșterii economice, teorie și analiză*. București, 1968. 6.)

Valóban, a gazdasági növekedés ritmusa elválaszthatatlanul összefügg a gazdasági és társadalmi fejlesztési alap volumenével és felhasználásának hatékonyságával. A fejlesztési alap volumene többek között a produktív felhalmozási alap nagyságától függ. A két alap közötti viszony egyenesen arányos. A felhalmozási alap nagyságát a nemzeti jövedelem és a felhalmozási ráta együttesen adja.

A bővített újratermelés és ennek révén az emelkedő életszínvonal lehetőségének mértékét a felhalmozási ráta és a felhalmozási alap felhasználásának hatékonysága fejezi ki. „Az ország jövője nem attól függ — mondotta Nicolae Ceaușescu elvtárs a XI. kongresszuson elhangzott Jelentésében —, hogy adott pillanatban mennyit fogyaszt, hanem elsősorban attól, hogy mennyi anyagi eszközt fordít a nemzeti vagyon további gyarapítására.”

Az RKP KB és a Legfelsőbb Gazdasági és Társadalmi Fejlesztési Tanács 1974 júliusában tartott plenáris ülésén a párt főtitkára országunk tapasztalatából kiindulva hangsúlyozta, hogy a felhalmozási ráta emelése a szocialista építés éveiben a gazdasági növekedés és a fogyasztási alap növekedési ütemének egyidejű felgyorsulását eredményezte. Ez azt jelenti, hogy a magas felhalmozási ráta döntő tényező

annak a lemaradásnak a felszámolásában, amely az egy főre jutó fogyasztás és a termelőerők színvonala tekintetében még elvált a gazdaságilag fejlett országoktól. Ezt a konklúziót a legtöbb ország történeti fejlődése alátámasztja.

Egyes európai szocialista országok felhalmozási rátája²

	1960	1965	1970
Bulgária NK	29,4	28,4	29,2
Csehszlovák SZK	17,7	9,2	27,0
Német DK	18,1	19,9	24,0
Lengyel NK	24,2	26,8	27,9
Románia SZK	17-18*	25**	23-30***
Szovjetunió	26,8	26,3	29,5
Magyar NK	23,1	19,3	27,2

* 1954—1960; ** 1961—1965; *** 1966—1970 közötti időszak.

Az adatok a felhalmozási ráta emelkedésének — néhány kivételtől eltekintve — általános tendenciáját mutatják, valamint a felhalmozási ráta kitarthatóan magas szintjét a kevésbé fejlett szocialista országokban: Bulgária, Románia, Lengyelország. A magas felhalmozási ráta stabilitása a legtöbb európai szocialista országban egyik alapfeltétele volt az egy főre jutó nemzeti jövedelem gyors ütemű növekedésének. Statisztikák szerint az 1960—1970-es időszakban az egy főre jutó nemzeti jövedelem Csehszlovákiában 46, az NDK-ban 55, Magyarországon 64, Lengyelországban 68, Jugoszláviában 72, a Szovjetunióban 76, Bulgáriában 95 és végül Romániában 108%-kal növekedett. (*Anuarul Statistic al R.S.R. 1973. 589.*)

Noha a felhalmozási ráta korántsem egyedüli tényezője a nemzeti jövedelem növelésének, föl kell figyelniünk arra a nagyon kifejező tényre, hogy a nemzeti jövedelem gyarapodásának legmagasabb ritmusát azok az országok érték el, amelyek a legmagasabb felhalmozási rátát valósították meg: Románia, Bulgária, a Szovjetunió. Márpedig az egy főre jutó nemzeti jövedelem növelése a gazdaságilag fejlett országokkal szembeni lemaradás felszámolásának alapfeltétele.

A Program és az Irányelvek központi helyet szentel a nemzeti jövedelem helyes elosztása és a magas felhalmozási ráta kérdésének. A következő ötéves terv a nemzeti jövedelemnek 33-34%-át szánja a fejlesztési alap bővítésére, és a következő évtizedben is fenntartjuk majd a magas — 30-32%-os — felhalmozási rátát. Ez biztosítani fogja a termelőerők folyamatos fejlődését, a gazdasági-társadalmi tevékenység gyors és sokoldalú fejlődését s ennek révén az egész nép anyagi és szellemi életszínvonalának általános emelkedését.

Eddig elért gazdasági eredményeink és a magas felhalmozási rátára összpontosító gazdaságpolitika már a következő ötéves terv időszakában lehetővé teszi — amint arra az Irányelvek rámutat — a főbb termékek esetében az egy főre jutó termelés olyan évi gyarapodását, amely megközelíti vagy éppenséggel meghaladja a fejlett országok teljesítményét, s ez érezhetően gyorsítani fogja hozzájuk viszonyított lemaradásunk felszámolását. Hazánk ily módon a viszonylagos eltolódás rohamos csökkenésének és az abszolút lemaradás gyors felszámolásának szakaszába lépett.

Az országunk és más szocialista országok nemzeti jövedelmének dinamikájára vonatkozó összehasonlító számítások meggyőzően szemléltetik ennek a tendenciának a valóságát. 1990-ben az egy lakosra számított nemzeti jövedelem Romániában 2500-3000 dollár lesz. Ha feltételezzük, hogy a fejlett szocialista országok nemzeti jövedelme továbbra is a folyamatban levő ötéves terveik előirányozta ütemben

² A Romániára vonatkozó adatokat Nicolae Ceaușescu elvtársnak az említett plenárison elhangzott előadói beszédéből vettük, a többi adat leelőhelye: *Sztatyisztjicseszki ezsegodnyik sztran cslenov Szovjeta Ekonomicseszkoj Vzdajmopomoscsi, 1973. 50.*

fog növekedni, akkor a kilencedik évtized végére az egy főre jutó nemzeti jövedelem megközelítő értéke Csehszlovákiában 2500, az NDK-ban 2900, a Szovjetunióban 3100 dollár lesz.

A XI. kongresszus előirányzatainak fényében Románia fejlettségi szintjének kiegyenlítése a fejlett szocialista országokéval realista célkitűzésként jelenik meg, amely a következő 10-15 évben elérhető. E célkitűzés természetesen nagy erőfeszítéseket követel népüktől, de megvalósítása elengedhetetlen az ország és az állampolgárok jólétének a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom követelményei szintjére emeléséhez és a kommunizmus építésére való áttéréshez. E távlati céllal egyidőben a párt a hozzá vezető tevékenység útjait és eszközeit is kijelölte; ezek között sajátos jelentősége van a kitartóan magas felhalmozási rátának, valamint a gazdasági és társadalmi fejlesztési alap bővítésének s növekvő hatékonyságú felhasználásának.

Balázs Péter: A suceavai vár